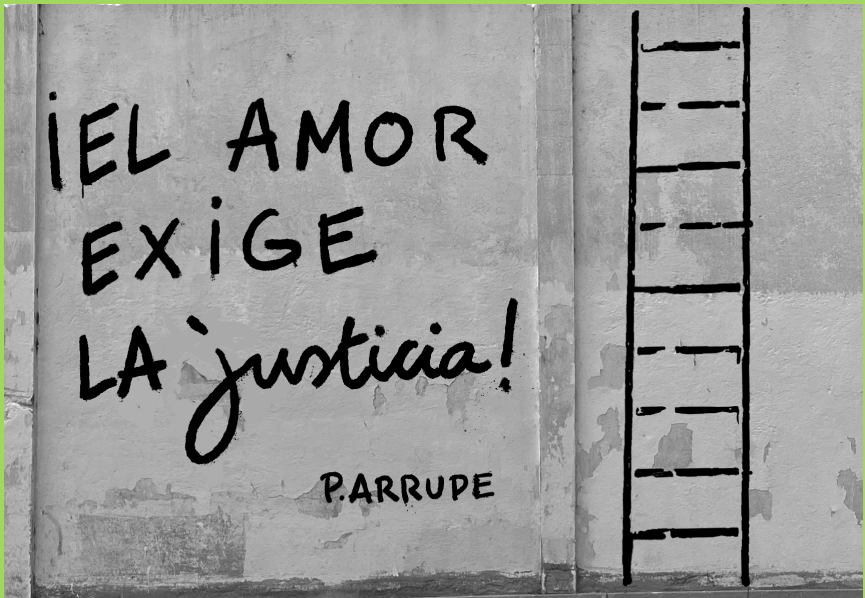

Fe i justícia. Celebrant les nostres arrels

Patxi Álvarez de los Mozos

FE I JUSTÍCIA. CELEBRANT LES NOSTRES ARRELS

Patxi Álvarez de los Mozos SJ

Pròleg	3
Introducció	5
Antecedents	6
El Decret quart de fe i justícia	11
Evolucions posteriors	21
Reflexions finals	27
Notes	30
Glossari	31
Preguntes per a la reflexió	32

Patxi Álvarez de los Mozos. Jesuïta, llicenciat en Teologia Sistemàtica i en Enginyeria de Telecomunicacions i doctor en Estudis Internacionals i Interculturals per la Universitat de Deusto. Ha estat director, a Roma, del Secretariat per a la Justícia Social i l'Ecologia de la Companyia de Jesús. Ha treballat a l'ONG Alboan i ha estat Delegat de Discerniment i Planificació Apostòlica de la Província d'Espanya.

Aquesta publicació es distribueix gratuïtament. Col·labora i uneix-te a les persones que ho fan possible.

- Bizum codi: 05291
- Transferència: ES23 2100 3205 1225 0002 4607
- www.cristianismeijusticia.net/donatius

Edita Cristianisme i Justícia. Roger de Llúria, 13, 08010 Barcelona
Tel. 933 172 338, e-mail: info@fespinal.com, www.cristianismeijusticia.net
Imprimeix: Ediciones Rondas S.L. Dipòsit Legal: B 20624-2025
ISBN: 978-84-9730-570-9, ISSN: 0214-6495, ISSN (virtual): 2014-6574

Dibuix de la portada: Roger Torres. Edició: Anna Barba i Santi Torres
Traducció del text: Núria Garcia i Caldés. Maquetació: Pilar Rubio Tugas
Imprès en paper i cartolina ecològics. Novembre del 2025

El Concili Vaticà II, conclòs el 1965, va suposar un moment de renovació i obertura molt important per a l'Església catòlica. Un dels canvis més visibles va ser la reforma litúrgica, que incloïa, entre altres qüestions, l'ús de les llengües vernacles, novetat que va afectar tots els catòlics del món. Altres canvis que el Concili promogué van tenir a veure amb l'ecumenisme, la relació de l'Església catòlica amb altres religions i, molt especialment, la voluntat d'obrir-se al món. Per al Concili, la societat no havia de ser vista com una amenaça a la fe, sinó como el lloc on els creients ens inserim per contribuir amb les nostres pròpies conviccions.

El Concili també va convidar a renovar la vida religiosa. Per fer-ho, va posar èmfasi en dos criteris fonamentals: per un costat, havia de seguir inspirant-se en el carisma dels fundadors i de les fundadores, tornar a les arrels, i des d'aquí, adaptar-se als nous temps; per l'altre, les congregacions havien de comprendre les dinàmiques socials i integrar-s'hi. En aquest sentit, la vida religiosa apostòlica havia d'escoltar atentament les joies i les alegries dels seus contemporanis a l'hora d'anunciar l'Evangeli de Jesucrist.

Els jesuïtes, responent a aquesta crida del Concili, van intentar tornar

a les seves arrels per tal de recuperar el millor de la tradició d'Ignasi de Loiola: la seva espiritualitat i, en concret, els Exercicis Espirituals. D'altra banda, en la seva recerca d'un servei autèntic a persones i comunitats, van reconèixer la pobresa com el drama més important: milions de persones excloses d'una vida digna que patien (i pateixen) una conculcació sistemàtica dels seus drets. L'any 1975, en una reunió de la Congregació General 32*, es formula la missió de la Companyia de Jesús com «el servei de la fe, del qual la promoció de la justícia constitueix una exigència absoluta».

Des de llavors, aquesta interacció contínua entre fe i justícia ha anat configurant la manera de pensar i actuar de la Companyia. El Decret* quart d'aquesta Congregació, que és el que recull la missió, s'ha convertit en una referència fonamental de cara a comprendre les opcions personals i institucionals dels jesuïtes durant aquests darrers cinquanta anys.

Cristianisme i Justícia és un fruit directe d'aquesta opció, i és per això que ens alegrem de poder publicar aquest Quadern, obra del company je-

suïta Patxi Álvarez de los Mozos. Ell ha aconseguit, a més a més d'una síntesi del document i de la seva elaboració, oferir-nos una panoràmica àmplia i detallada de les implicacions que va tenir la seva aplicació, així com dels reptes que actualment presenta l'apassionant fórmula. Segueix «el servei de la fe i la promoció de la justícia» sent vigent?

José Ignacio García SJ
Director de Cristianisme i Justícia

INTRODUCCIÓ

El 3 de març de 1975, la Congregació General 32 (CG32) va aprovar el decret *La nostra missió avui* per àmplia majoria.¹ En el seu segon paràgraf s'afirma: «La missió de la Companyia de Jesús és avui el servei de la fe, del qual la promoció de la justícia constitueix una exigència absoluta», una expressió sintètica que permet recordar-ne el contingut essencial. El decret va ocupar finalment el quart lloc entre els setze aprovats i així s'ha conegut fins avui, com el «Decret quart» –hi ha hagut molts altres decrets en quarta posició al llarg del temps, però només aquest ha rebut aquest nom–, i també «Decret fe-justícia».

Aquest text va ser fruit d'un exercici diligent de discerniment dins de la Congregació al llarg de tretze setmanes. Com va dir Álvarez Bolado: «Segurament no hi ha hagut cap altre document en el contingut i la formulació del qual la Congregació hagi participat d'una manera tan dialèctica i activa [...]». És realment un text que la Congregació en conjunt, laboriosament, ha donat a llum».² Bill Ryan, un dels congregats, afirmava en els últims dies de la seva vida quelcom semblant i feia servir paraules més aspres: «Dubto que disposéssim avui d'aquest decret si no haguéssim pagat un alt preu en sofriment, incomprensió i frustració. Personalment, la Congregació va ser una de les experiències més difícils de

la meua vida».³ Cal rebre'l així, com el fruit d'un discerniment de la Companyia, un do de l'Esperit que renova la missió de l'Església en cada temps històric.

El 2025 es compleixen cinquanta anys d'aquell esdeveniment que va proporcionar a la Companyia de Jesús una nova orientació en la seva missió, un camí de nous compromisos, però també de dubtes i dificultats. Aquest quadern pretén ser un recordatori d'aquell fet per renovar-ne l'actualitat i retre homenatge a tants jesuïtes i laics –dones i homes– que s'han compromès enterament amb aquesta missió en favor de la justícia, amb el suport de la pròpia fe, fins i tot enmig de conflictes i incomprendiments.

Una vegada més, l'experiència va precedir l'opció. Primer van ser els capellans obrers, que van decidir acompanyar els treballadors com un més entre ells, des de les fàbriques i en les seves lluites; les comunitats d'inserció en barriades perifèriques o en barraques; els missioners que en països pobres lliuraven la vida perquè les persones poguessin sortir de la misèria; la lenta evolució dels centres socials de recerca i acció social; l'educació oferta als més pobres, com va fer Fe y Alegría, «allà on acaba l'asfalt»;⁴ les lluites pels drets socials i civils...

Totes aquestes experiències que es van donar en l'Església, fins i tot sent minoritàries dins de la Companyia, van fer que els jesuïtes entressin en contacte amb els pobres, que experimentessin els seus sofriments i veiessin les estructures d'injustícia que els sotmetien a una situació que els degradava i de la qual no podien sortir. L'opció per la justícia, abans que una declaració, va ser un crit que clamava al cel, demanant justícia en un món travessat per la maldat. Va brollar de la vida al costat dels empobrits del planeta. Així va néixer.

D'altra banda, i basant-nos en les experiències de proximitat amb els pobres, en aquells anys es van assolir

un seguit de fites socials i eclesials que van anar preparant el camí per a la declaració del Decret quart. L'escenari eclesial general venia emmarcat dins del Concili Vaticà II (1962-1965) celebrat poc abans, el qual va desencadenar grans canvis en l'Església catòlica i que, entre altres coses, va obligar a ordes i congregacions religioses a un procés accelerat d'adaptació que va rebre el nom en italià d'*aggiornamento*, equivalent a una actualització del cos i l'ànima de la vida religiosa. El pare Pedro Arrupe va ser escollit General* de la Companyia de Jesús el 1965, el mateix any que va acabar el Concili. Aquest mateix any també es va celebrar la CG31, en la qual van partici-

par un bon nombre dels jesuïtes que havien estat pèrits teòlegs del Concili. Aquesta Congregació va ser la que va implantar la majoria de les transformacions requerides i en el curs de la història s'ha d'entendre com la Congregació del gran canvi. Molts jesuïtes congregats percebien llavors un dilema existencial en la Companyia de Jesús: «O renovar-se, revigoritzar-se i adaptar-se profundament, o veure's abocada a perdre progressivament el vigor espiritual i apostòlic que necessitava per acomplir la seva finalitat original en les noves circumstàncies del món i de l'Església».⁵ Definitivament, eren temps de grans canvis.

Àmbit internacional

En aquests anys, encara enmig de la Guerra Freda, existeix la consciència de viure en un sol món, en el qual les relacions internacionals són cada vegada més importants, alhora que les transformacions culturals i els avenços tecnològics assolits en uns quants països i prou van arribant a totes les nacions gràcies la capacitat creixent de les comunicacions. Aquest sentiment de pertinença a una única humanitat és especialment fort en un cos com el de la Companyia de Jesús, que en aquells moments tenia un gran nombre de missioners procedents d'Europa i els Estats Units, principalment en altres països que anomenà «de missió». Els jesuïtes tenen consciència de formar part d'un cos universal, la Companyia, dirigit al món sencer.

Als anys seixanta, va arribant a la seva fi el llarg procés de descolonització, a través del qual pobles sencers

que durant el segle XIX havien estat sotmesos per les metròpolis europees es constitueixen en estats independents. Sorgeixen així la major part de les nacions africanes, moltes de les quals aviat es van veure implicades en guerres pel control del poder.

A les dècades dels anys seixanta i setanta, es conceptualitza la teoria de la dependència, d'acord amb la qual els països subdesenvolupats continuen proporcionant matèries primeres a baix cost als països rics, que al seu torn produeixen manufactures que posteriorment són venudes a un preu més elevat als països pobres, perpetuant-hi la pobresa i fent incrementar les desigualtats globals. Es tracta d'un sistema pervers i injust que preserva la riquesa d'uns pocs estats privilegiats en detriment de pobles sencers; un tipus d'organització que converteix en dependents aquestes noves nacions i tantes altres, tant a Àsia com a l'Amèrica Llatina. Els països pobres ho serien llavors perquè hi ha nacions riques que en treuen benefici. L'estructura és essencialment injusta. Aquesta teoria de la dependència, posteriorment matisada, va conformant la visió de l'època en les ments més lúcides.

També en aquestes dècades i per primera vegada en la història, la humanitat agafa consciència que la fam al món pot ser erradicada, perquè es tenen prou recursos per donar menjar a totes les poblacions. No és un problema de recursos, com ho havia estat fins llavors, sinó de la seva distribució. Aquesta realitat era un agulló al cor del pare Arrupe, que no era capaç d'entendre que l'ésser humà pogués posar fi a la fam i senzillament no ho volgués fer. Com s'acabarà dient amb dolor

i indignació en aquest Decret quart: «Malgrat les possibilitats obertes per la tècnica, es fa més clar que l'home no està disposat a pagar el preu d'una societat més justa i més humana» (n. 20).

La revolució de maig del 68, que sorgeix a França –però amb una onada cultural que es propaga a la joventut de molts països–, aporta un qüestionament de les bases sobre les quals s'assenta la civilització occidental, amb un atac directe al capitalisme i la societat de consum. Queden desautoritzats els partits polítics, els sindicats, les Esglésies, etc. en un cant a una nova llibertat. La joventut exhibeix grans ànsies de transformació social tot buscant assolir una societat més autèntica i justa.

Finalment, val la pena destacar també la gran presència de dictadures en molts països, en els quals la injustícia adopta formes extremes de persecució política i social, on s'apliquen detencions arbitràries i tortures com a forma de coerció social. El context de la Guerra Freda impulsà projectes d'alliberament d'aquestes dictadures sota la forma de guerrilles d'esquerres que s'oposaren als projectes dictatorials. Per part seva, als països comunistes de tall totalitari, la persecució social i religiosa és constant.

Hi ha, per tant, en nombrosos països, una efervescència de la consciència social i dels moviments civils que empeny a un canvi d'estructures, sota l'aspiració a un món més just i més humà.

Àmbit eclesial

El Concili Vaticà II, que va finalitzar en 1965, va introduir un nou diàleg de

l'Església amb el món, assumint moltes de les transformacions culturals que s'havien produït els últims segles i davant les quals, històricament, l'Església havia quedat al marge o s'havia oposat. Va ser un concili eminentment eclesial, en el qual s'assenyalava el camí de les adaptacions que l'Església havia de seguir. La seva recepció no va ser fàcil i podríem dir que, al cap de seixanta anys, encara no s'han desplegat totes les transformacions que demanava.

Un dels textos importants del Concili va ser la constitució apostòlica *Gaudium et Spes*, que tracta precisament de la presència de l'Església en el món modern. El gènere del text és innovador en relació amb altres concilis anteriors, perquè s'allunya de qüestions exclusivament doctrinals per centrar l'acció de l'Esperit en el món actual. El Concili convidava a detectar els «signes dels temps», és a dir, cridava a descobrir en aquest món trencat, travessat per la increença i la injustícia, la presència del Déu de la vida que fa noves totes les coses; una presència que reclama el compromís cristià en la consecució d'un món més just i més humà.

El 1967 Pau VI publicà la seva encíclica social *Populorum Progressio* sobre el desenvolupament dels pobles, en la qual assenyalà que la pau és el nou nom del progrés. També hi va subratllar que el progrés del qual l'Església parla abasta a totes les persones i a totes les dimensions de la persona. Apunta a estructures socials, però inclou el cor humà. És tasca cristiana contribuir a desplegar aquest progrés social que ha d'incorporar totes les dimensions humanes.

L'any 1968 se celebra a Medellín, Colòmbia, l'Assemblea de l'episcopat llatinoamericà. La realitat que colpeja la mirada dels bisbes que s'hi van reunir és la injustícia generalitzada en el continent, que manté les seves poblacions sotmeses i pobres: «La misèria que margina grans grups humans, com a fet col·lectiu, clama al cel. La cerca cristiana de la justícia és una exigència de l'ensenyament bíblic [...]. En la cerca de la salvació hem d'evitar el dualisme que separa la santificació de les tasques temporals».⁶ Parla, per tant, de la necessitat de treballar per la justícia en el context de la misèria que viuen les nacions llatinoamericanes.

Tres anys després, ja el 1971, es reuneix el Sínode dels Bisbes, el document final dels quals va ser acceptat i confirmat íntegrament per Pau VI. S'hi esmenten «les greus injustícies que embolcallen el món humà amb una xarxa de dominis, d'opressions i d'abusos que sufoquen la llibertat i impedeixen a la major part del gènere humà participar en l'edificació i en el gaudi d'un món més igual i més frater-nal». Al seu torn, el Sínode va emetre aquesta afirmació: «L'acció a favor de la justícia i la participació en la transformació del món se'ns presenta clarament com *una dimensió constitutiva de la predicació de l'Evangeli*».⁷ El treball per la justícia resulta així constitutiu de l'anunci cristià. No s'havia anat mai tan lluny. I continuava com segueix: «L'amor cristià al proïsme i la justícia no es poden separar. Perquè l'amor implica una exigència absoluta de justícia, és a dir, el reconeixement de la dignitat i dels drets del proïsme [...]. La missió de predicar l'Evangeli en el temps present requereix que ens

obtinem ja ara en l'alliberament integral de l'home». Els bisbes creuen que treballar per la justícia forma part medul·lar de l'anunci cristià, almenys els reunits el 1971.

Aquest mateix any, Gustavo Gutiérrez publica el seu llibre *Teología de la liberación: perspectivas*. Tota teologia anomena una cosa última que opera com a element estructurador del conjunt de la reflexió sobre la fe. En el cas de la teologia de l'alliberament, es tracta precisament de l'alliberament, sobretot dels pobres.⁸ Amb ella —com també amb la teologia política que Jürgen Moltmann inaugura en aquestes dècades— s'obre la via al fet que sigui possible parlar de tots els continguts de la fe: Déu i Crist, gràcia i pecat, amor i esperança, etc. a partir d'una realitat secular, en aquest cas la necessitat d'un alliberament dels pobres, que viuen immersos en una situació d'opressió i pecat estructural. Aquest és el fet fonamental que es presta a la consideració teològica a fi de reflexionar i expressar sobre la fe.

Com dirà Jean-Yves Calvez, en el període entre 1968-1974 es desenvolupa en l'Església catòlica la «voluntat d'una més profunda inserció del cristianisme en la vida concreta dels homes i dels pobles. I és al voltant de la paraula “justícia” i al tema de l'alliberament de la injustícia on no tardarà a produir-se la cristal·lització».⁹

La reacció de Pedro Arrupe

El pare Arrupe no es va mantenir al marge d'aquesta nova sensibilitat a l'interior de l'Església; al contrari, donada la seva trajectòria personal de

contacte amb el sofriment humà en diferents llocs del món, es va manifestar en diversos moments en completa sintonia amb la necessitat d'una més gran justícia al món. En una carta sobre l'apostolat social dirigida als Provincials d'Amèrica Llatina el 12 de desembre de 1966 els deia que, atesa la situació del continent, la Companyia té l'«obligació moral de repensar tots els seus ministeris i apostolats i d'analitzar si realment responen als requisits de la urgència i prevalença de la justícia i fins i tot de l'equitat social».¹⁰ Sembla un text premonitori, perquè la necessitat de repensar tots els ministeris i apostolats a partir de la consideració de la justícia serà, anys enllà, una de les demandes del Decret quart.

El maig de 1968, els Provincials llatinoamericans van escriure una carta a tots els jesuïtes de les seves províncies –l'anomenada *Carta de Río*– en la qual assenyalaven que «la majoria dels habitants del continent es troben en una situació de misèria tan injusta que –en frase de Pau VI– exigeix de manera taxativa el càstig de Déu [...]». Per això ens proposem donar a aquest problema una prioritat absoluta en la nostra estratègia apostòlica».¹¹

Després del Sínode dels bisbes de 1971, en el qual Arrupe va participar, ell mateix va rebre l'encàrrec d'elaborar un text que recollís formes que permetessin expressar l'opció per la justícia. En pocs mesos va preparar un fullet titulat «Testimoniatge per la justícia», que va ser difós profusament. Entre altres afirmacions, Arrupe hi afirma que «l'Evangelí és un evangeli d'amor. Però l'amor exigeix la justícia.

L'Evangelí, per tant, és un evangeli de justícia; és la bona notícia anunciada als pobres».¹² Concep «l'acció de la justícia, abans que res, com un alliberament [...] que afecta les estructures, i que requereix, evidentment, una certa forma de compromís polític».¹³ L'exigència de la justícia per motiu de l'amor cristià i la necessitat de transformar les estructures a través d'un treball polític són demandes que es van contemplar clarament en el Decret quart, que no va tardar a ser redactat.

Podem finalment recordar l'allocució que Arrupe va oferir als antics alumnes reunits a València. Els dirigia aquestes paraules:

Potser nosaltres mateixos, els jesuïtes, us hem educat en la justícia? [...]. Crec que els jesuïtes hem de respondre amb tota sinceritat i humilitat que no, que no us hem educat per a la justícia, tal com avui ho exigeix Déu de nosaltres [...]. Hem d'omplir aquesta llacuna perquè l'educació que s'imparteix a les nostres escoles estigui a l'altura de les exigències de la justícia en el món contemporani.¹⁴

En definitiva, el context eclesial i de la Companyia sorgit en el marc del postconcili compon un brou de cultiu favorable al compromís que la Companyia adoptà en la CG32 en el seu Decret quart. Aquest no sorgeix del no-res, com si fos una ocurrència sorprenent, sinó que respon a una consciència creixent de la necessitat que l'Església treballi a favor de la justícia com a part essencial de l'anunci de l'Evangelí.

Pocs anys després d'haver estat triat General, Arrupe es va convèncer que amb l'esforç dut a terme per la CG31 d'adaptació de la Companyia de Jesús a les demandes del Concili i del moment històric no n'hi havia prou, que es requeria una nova Congregació que enfortís i orientés aquest canvi, previ «examen profund, objectiu i obert de la situació actual».¹⁵

El món i l'Església anaven evolucionant a gran velocitat i Arrupe pensava que calia respondre amb resolució i amb discerniment, i d'aquí que la convocatòria estigués motivada «per la necessitat de precisar i concretar encara més com ha de ser el servei que la Companyia ha de prestar a l'Església en un món que va canviant ràpidament».¹⁶ No va ser una decisió senzilla, per a ell; al contrari, com ell mateix va confessar en la seva primera al·locució a la Congregació, aquella resolució «va ser la més important de tot el meu càrrec com a General».¹⁷

La CG32 va rebre més de mil postulats procedents de les congrega-

cions provincials. Els postulats són peticions o demandes que els jesuïtes dirigeixen des de les seves províncies, bé a la Congregació mateixa, o bé al P. General.¹⁸ Un d'aquests postulats procedia d'un centre social de la província de Mèxic i sol·licitava a la CG que comprometés la Companyia en la justícia internacional, de manera que tota la reflexió sobre la manera de viure i sobre la missió apostòlica fos considerada des d'aquesta perspectiva. També demanava al P. General que dinamitzés una reflexió sobre la justícia internacional dirigida a tots els jesuïtes.¹⁹ Aquest postulat, que alguns van considerar com a model, va ser acollit

pel Center of Concern de Washington, un centre social de la Companyia als Estats Units. Allà el van traduir i el van difondre per l'àmbit anglès i, al seu torn, es va propagar en l'àmbit francès. Va ser ben rebut per moltes Províncies, fins al punt que tretze congregacions provincials el van aprovar i el van enviar a la CG, i moltes altres en van adoptar part del llenguatge. Així, nombroses Províncies van expressar el desig d'un compromís social de la Companyia i d'una opció en favor de la promoció de la justícia. Sens dubte, això va impulsar la consideració de la justícia com a element essencial de la vida i la missió de la Companyia.

En la preparació de la Congregació, els postulats procedents de les províncies es van agrupar al voltant de quaranta-vuit temes. Al seu torn, la CG va votar, d'entre tots aquests temes, sis qüestions prioritàries. Una vegada fet això, van tractar d'afinar més buscant una prioritat entre totes. Es va triar com a «prioritat de prioritats» una fusió de dues d'aquestes sis qüestions: els criteris del nostre servei apostòlic avui i la promoció de la justícia. Això va passar a l'inici de la CG32, el mes de desembre de 1974, i ja va marcar la direcció que prendria el discerniment dels congregats.

El 20 de desembre, Arrupe va dirigir aquestes paraules a la CG:

La promoció de la justícia gaudeix de prioritat, almenys perquè en tractem en primer lloc, i ha d'exercir influx en tota la nostra vida [...]. Aquesta promoció brolla de l'indole sacerdotal de la Companyia tal com la va concebre Ignasi, perquè la visió ignasiana del nostre ministeri sacerdotal tal com Ignasi la va

concebre és més afí al Concili Vaticà II que al Tridentí. El problema que hem de resoldre és la integració i l'equilibri entre les activitats que s'orienten al culte diví i les obres de misericòrdia també corporal [...]. El caràcter sacerdotal [...] ens portarà a proclamar la justícia evangèlica per la creu i des de la creu».²⁰

El camí que condueix al quart Decret ja ha quedat traçat.

Alguns continguts característics del Decret quart

El text final compta amb vuitanta-un paràgrafs i es pot interpretar com un decret programàtic, de to profètic, en el qual s'aclareix el que la Companyia ha d'assolir com a missió: «La missió de la Companyia de Jesús avui és el servei de la fe, del qual la promoció de la justícia constitueix una exigència absoluta, en tant que forma part de la reconciliació dels homes exigida per la reconciliació d'ells mateixos amb Déu» (n. 2). L'expressió que resumeix la missió és «servei de la fe i promoció de la justícia». Amb ella, es pretén aclarir el que la Companyia ha de fer. És una mena d'eslògan que utilitza un mínim de paraules per motivar i dinamitzar la missió de la Companyia.²¹

Fent un pas enrere, el primer text històric de la Companyia que aborda la seva missió és l'anomenada *Fórmula* (1550),²² en la qual s'expressa el motiu de la fundació: «Abans de res per atendre principalment la defensa i la propagació de la fe i el profit de les ànimes en la vida i doctrina cristianes». Al seu torn, el jesuïta ha d'estar

preparat «per reconciliar els desavintats, socórrer misericordiosament i servir els que es troben a les presons o als hospitals, i a exercitar totes les altres obres de caritat». La capitalitat d'aquest text roman vigent, tal com l'assenyala el Decret quart mateix en el punt n. 17; no obstant això, experimenta una actualització en l'exercici caritatiu de la fe, que ara està enfocat a promocionar la justícia.²³ En realitat, la Congregació entenia que el servei de la fe i la promoció de la justícia «ha estat sempre, sota modalitats diverses, la missió de la Companyia» (n. 3), només que ara aquesta missió s'estava considerant sota una mirada nova.

El papa Pau VI havia demanat a la Companyia la lluita contra totes les formes d'ateisme en el marc de la CG31, una missió que havia estat confirmada a la CG32 en la seva al·locució a l'inici de les sessions. La Congregació interpretà que una d'aquestes formes d'ateisme pràctic és la injustícia actual, que nega «la dignitat i els drets de l'home imatge de Déu i germà de Crist», la qual cosa constitueix una veritable «negació de Déu. El culte del diner, del progrés, del prestigi, del poder, té com a fruit aquest pecat d'injustícia» (n. 29). La promoció de la justícia es concep, per tant, dins de la lluita contra l'ateisme, en aquest cas en la seva dimensió pràctica.

Fe i justícia no es poden entendre com dos aspectes juxtaposats de l'acció de la Companyia, sinó com un veritable «principi integrador», que incorpora el treball per la justícia en qualsevol expressió evangelitzadora, perquè «no hi ha conversió autèntica a l'amor de Déu sense una conversió a l'amor dels homes i, per tant, a les exi-

gències de la justícia... L'evangelització és proclamació de la fe que actua en l'amor dels homes (Gal 5,6; Efes 4,15): no es pot realitzar veritablement sense promoció de la justícia» (n. 28). La fe i la justícia es criden mútuament, de manera que expressions posteriors al Decret també parlaran de «la justícia que brota de la fe» o «la fe que obra la justícia». Són un binomi, com s'aprofundirà més endavant, no una suma de dues realitats independents.

La promoció de la justícia no es pot entendre ja com un apostolat particular entre d'altres, com podria ser l'anomenat apostolat social, sinó que «ha de ser una preocupació de tota la nostra vida i constituir una dimensió de totes les nostres tasques apostòliques» (n. 47). Això és una gran novetat. És un compromís que afecta els jesuïtes en la seva globalitat i el conjunt de les seves obres, i no una tasca exclusiva pròpia d'un apostolat particular, d'aquí la necessitat d'avaluar tots els ministeris —«els centres d'ensenyament, les revistes, les parròquies, les cases de recés i altres obres apostòliques la responsabilitat de les quals assumim»— i fins i tot els ministeris particulars de cada jesuïta (n. 76). No es concep cap ministeri que no integri aquests dos aspectes del binomi fe-justícia. Crida, per tant, a un radical procés de conversió que requerirà discerniment (n. 10).

El Decret també subratlla la necessitat d'actuar sobre les estructures socials, econòmiques i polítiques, atès que aleshores els jesuïtes ja havien pres consciència de la importància que tenen en la vida dels éssers humans (n. 31). La injustícia s'encarna en institucions i estructures socioeconòmiques injustes que dominen la vida de

les nacions i les relacions internacionals (n. 6). La transformació estructural passa a ser una de les àrees en què s'ha de focalitzar la Companyia, perquè els canvis en les estructures reverteixen en un major bé en les societats que en són afectades.

Així mateix, el Decret crida a una inserció en la realitat de la increença i de la injustícia, perquè «molt sovint ens trobem aïllats, sense contacte real amb la increença i amb les conseqüències concretes i quotidianes de la injustícia i l'opressió». Aquesta inserció serà un «“test” decisiu de la nostra fe, de la nostra esperança i de la nostra caritat apostòlica» (n. 35).

També indica que «la solidaritat amb els homes que porten una vida difícil i són col·lectivament oprimits no pot ser assumpte solament d'alguns jesuïtes». Demana per contra que aquesta solidaritat caracteritzi «la vida de tots, tant en el pla personal com en el comunitari i fins i tot institucional» (n. 48). Una solidaritat particular amb els pobres, de manera que, «caminant pacientment i humilment amb els pobres aprendrem en què els podem ajudar, després d'haver acceptat primer rebre d'ells» (n. 50). Des de llavors, la lluita per la justícia queda inseparablement unida a la solidaritat amb els pobres.

De quina justícia parla el Decret?

El terme *justícia* no va quedar definit pel Decret, perquè aquest pretenia parlar-ne en un sentit ampli referint-se a situacions que són intolerables a escala humana i que necessiten remei.²⁴ Parla, per tant, de justícia socioeconòmica. Però, si només hagués estat així, el

Decret hauria tingut moltes dificultats a tirar endavant, perquè l'expressió *promoció de la justícia* «per a alguns, sonava a llenguatge revolucionari, subversiu i fins i tot violent».²⁵

Com es matisaria en la Congregació següent, la CG33 (1983), aquesta justícia social es refereix a la «justícia evangèlica, que és com un sagrament de l'amor i la misericòrdia de Déu» (d. 1, n. 32). Els intèrprets no dubten que la justícia de què parla el Decret i a la qual està cridada la Companyia és una expressió de la caritat cristiana, que al costat de l'esperança i la fe conforma les tres virtuts teològals. Arrupe assenyalava que «la justícia és indispensable, perquè constitueix la part inicial de la caritat»,²⁶ però també que cal «sobrepassar la justícia, per arribar a satisfer-la amb la caritat».²⁷

Aquesta inserció de la justícia en la caritat va conduir al fet que tot el servei als pobres s'hagi entès sota la llum de la promoció de la justícia. Servir els pobres i promoure la justícia han quedat units. Així s'entén, per exemple, el treball de Fe y Alegría per l'educació popular en barriades marginades. Ofereix educació en contacte directe amb els més pobres, però s'obstina a defensar el dret de tot el món a l'educació. La seva ràpida extensió pel continent americà s'explica pel desig que l'educació arribi a totes les persones i sigui universal, la qual cosa és precisament un reclam de la justícia.

El Servei Jesuïta a Refugiats també fon caritat i justícia amb el lema «acompanyar, servir i defensar» refugiats i migrants. La passió per defensar els drets de les persones migrants parteix de la proximitat a ells, quan es comparteixen les seves angoixes i pas-

sions. El treball per la justícia no va conduir els jesuïtes als tribunals, sinó a les perifèries, per mirar i entendre la realitat des d'allà, per compartir les estretors dels que hi viuen i treballar amb ells per transformar una mica la realitat.

Són dos exemples, entre molts, de com la Companyia va considerar des de l'inici que, sens dubte, la justícia estava unida al servei als pobres com a part de la caritat cristiana.

Justícia vs. caritat

Tanmateix, aquesta justícia evangèlica no es pot diluir fins a desaparèixer en la caritat cristiana, perquè s'estaria perdent una part essencial de la seva radicalitat. La justícia té un caràcter obligant, perquè el clam de la terra arriba fins al cel i revolta. Per contra, la caritat cristiana es pot oferir... o no. Habitualment entenem la caritat com a supererogàtoria, és a dir, com alguna cosa que va més enllà del que és degut, com un plus gratuït. La justícia genera indignació i revolta; la caritat provoca compassió. No és el mateix implorar caritat que exigir justícia. La justícia pertany a l'ampli camp de la caritat cristiana, però no s'hi pot diluir o s'estaria perdent quelcom de radical.

El sentiment d'injustícia sorgeix quan s'ha comprès la complexitat de les realitats socials. Apareix quan ens adonem de la discriminació per origen ètnic, per sexe o per religió. Es produeix quan ens adonem que els pobres pateixen no per realitats naturals, sinó per abús i explotació deliberada de la seva situació; quan entenem que moltes de les fortunes han estat producte de l'acumulació de privilegis en connivència amb el poder, en forma de

clientelismes i favoritismes; quan una autoritat política té un origen il·legítim o ho és en el seu exercici en beneficiar el bé privat i oblidar el comú, que és l'única finalitat que l'acredita. Per aquest motiu, en la CG32 es dirà: «En cap cas podem dispensar-nos d'una anàlisi al més rigorosa possible de la situació des del punt de vista social i polític» (n. 44).

Només qui té poder en un àmbit hi pot cometre injustícies. La injustícia sempre és un abús del poderós en el camp del seu poder, un abús que atempta contra la dignitat humana de la víctima. La promoció de la justícia fa necessari desemmascarar les estructures de poder i atribuir responsabilitats en situacions que no són simètriques, en les quals es pot distingir una víctima i algun victimari. Si això no s'aconsegueix, el que queda és una descripció naturalitzada de les desgràcies, d'acord amb la qual sofreix qui no s'esforça o és incapaç. El seu sofriment és exclusivament degut a la seva responsabilitat. La victòria total de qui comet una injustícia arriba quan aconsegueix imposar el relat que la víctima és l'última responsable de la seva situació.

Efectivament, no és el mateix atribuir el sotmetiment dels esclaus a la seva inferioritat humana que a l'abús total d'un poble sobre un altre fins a la degradació completa d'un altre ésser humà, que pot arribar a ser utilitzat com un objecte. En el primer cas, diem que l'esclavitud procedeix d'una condició de la natura, mentre que el segon es refereix a una injustícia d'arrels històriques, que clama al cel i que és obligatori combatre en nom de la humanitat; per aquest motiu la lluita per la justícia assenyala els qui es benefi-

cien de la injustícia i exploten els altres, i se solidaritza amb les víctimes, que han estat considerades menys que humanes. Per tant, la promoció de la justícia desemmascara i acusa. Compta amb una visió política de la realitat.

La injustícia és humanament insuportable. Això ho sabem des que som petits, perquè els éssers humans no aguantem que ens enganyin, que ens discriminin, que amb nosaltres trenquin les regles que haurien de ser equitatives, que ens menyspreïn sense motiu, que ens menyspreïn pel nostre color o origen ètnic, que ens agredeixin i el delictes quedi impune, que ens excloguin... Per això no és el mateix que algú sigui rescabalat d'una injustícia que beneficiat per la caritat. Les víctimes reclamen justícia, que és el que els pot retornar la dignitat; se senten insultades quan se'ls respon amb caritat. Elles demanen el que se'ls deu i això les dignifica, no demanen una caritat condescendent que perpetui la seva condició d'inferioritat.

La dimensió política de la justícia

L'existència d'una injustícia obliga a denunciar-la. Quan ens trobem en entorns segurs, on confiem que no hi haurà represàlies, no dubtem mai: les injustícies no es poden deixar passar i les afrontem. La dificultat sorgeix allà on els poderosos que abusen es poden protegir o venjar. Llavors, la denúncia es complica i moltes vegades preferim agafar altres camins.

Així, una visió política de les relacions socials esdevé essencial en la promoció de la justícia. No existeix sense ella. Podríem afirmar que, quan aquesta visió política es dilueix, la in-

justícia perd significat i es confon amb l'ordre normal de les coses, on deixa de sorprendre i molestar.

Però hem de reconèixer que defensar el que és just, en un mitjà injust i violent, genera una por molt fonda, d'aquí la temptació de diluir-la sota altres conceptes... Hi ha països en els quals els defensors de drets humans o de la natura són sistemàticament perseguits civilment, penalment i violentament, i en els quals qualsevol apunt de crítica del poder polític és assetjat. Quina valentia es necessita per defensar la causa de la justícia en un entorn com aquest? Més encara, fins a quin punt és raonable la denúncia en un entorn en què no té possibilitats de prosperar i, al contrari, pot deslligar mals més grans en forma de represàlies exemplaritzants? Aquest tipus d'arguments, freqüents i raonables, sovint afebleixen la lluita en favor de la justícia i han arribat a qüestionar fer-hi referència. A més, els jesuïtes i les nostres institucions de vegades ens sentim socialment identificats amb estrats poderosos de la societat, que poden experimentar com a traïció la crítica d'una determinada situació social. Llavors la nostra missió ensopega amb les aliances afectives, on és necessari molt de discerniment per no devaluar l'actuació sota capa de bé.

Tot plegat era quelcom que el pare Arrupe preveia, perquè ja ho havia experimentat. En una al·locució a la CG32, el 20 de desembre de 1974, deia: «La Congregació ha d'estar disposada a assumir aquesta responsabilitat i a entrar per la via de la creu, que, de vegades, portarà en si la incomprensió de les autoritats civils i eclesiàstiques i dels millors dels nostres amics».²⁸

És a dir que parlem de justícia social dins del gran marc de la caritat cristiana, en la qual no es pot diluir per no trair-la. Posteriors congregacions concretaran més els continguts de la justícia, especialment la CG34 (1995), com tindrem ocasió de veure.

El binomi fe-justícia

Quan el Decret parla del servei de la fe i de la promoció de la justícia, no es refereix a dos aspectes separats, l'un al costat de l'altre. Tampoc es refereix a una missió que es desdobla, de manera que alguns es dediquen a una cosa i uns altres a una altra. El Decret assenyalava una única missió amb dues dimensions, la fe i la justícia, que concerneixen a tots els jesuïtes i a tots els seus ministeris, institucionals o personals.

Aparentment, la fe i la justícia tenen poc a veure perquè pertanyen a dos ordres diferents: un, a la relació amb Déu i l'altre, a les relacions humanes. Tot i això, es tracta d'un dels nombrosos binomis que la fe catòlica reuneix i en els quals la fecunditat del binomi prové de radicalitzar cadascun dels seus pols: Déu i ésser humà, sagrat i profà, oració i vida, fe i política, societat i Església... En tots aquests casos, la «i» no és mera juxtaposició, sinó que és trobada fructífera. També es podria dir que constitueixen una tensió creativa. Tensió perquè hi ha dificultat a articular-les, però creativa perquè, quan es fa bé, les dues brillen amb més llum.

Passa el mateix amb el binomi fe-justícia: quan la fe es dirigeix a construir relacions justes, brilla més, adquireix nous significats i omple la

vida de qui la promou. Quan la lluita per la justícia se submergeix en el moviment compassiu de Déu, llavors ressonen els millors dels seus harmònics, s'humanitza en lloc de resultar freda o procedimental, i s'acosta amb misericòrdia a les víctimes, amb les quals es compromet des de la proximitat i la solidaritat. Quan totes dues dimensions, fe i justícia, s'aborden conjuntament, ambdues creixen i, alhora, es transformen. No qualsevol manera de desplegar la fe ni de promoure la justícia afavoreixen el binomi. Tant la fe com la justícia canvien perquè l'una està referida a l'altra.

Com vint anys més tard dirà la CG34 a partir de l'experiència viscuda:

Aquell compromís [amb la promoció de la justícia] va ser per a nosaltres un regal de Déu meravellós. Ens va posar en bona companyia: la del Senyor certament, però també la de tants amics seus entre els pobres i tots els compromesos en pro de la justícia. Peregrins amb ells cap al Regne, ens hem sentit impactats per la seva fe, renovats per la seva esperança, transformats pel seu amor (CG34, d. 3, n. 1).

I també, «el nostre servei, especialment el dels pobres, ha fet més profunda la nostra vida de fe, tant individualment com corporativament: la nostra fe s'ha fet més pasqual, més compassiva, més tendra, més evangèlica en la seva senzillesa» (CG34, d. 2, n. 1). És una expressió de com la doble dedicació a la fe i a la justícia ha omplert el cor creient dels jesuïtes.

El binomi condueix a una mística d'ulls oberts.²⁹ Per veure Déu cal obrir els ulls al món, amb la finalitat de reco-

nèixer-hi l'obra de Déu i de deixar-nos cridar per involucrar-nos en el món. Una mística que passa per una mirada contemplativa de la realitat i que inclou una anàlisi sociopolítica rigorosa del que hi esdevé. Sense estudiar a fons la realitat i la història no és possible la veritable contemplació. La contemplació és una mirada profunda i creient sobre el món, no pas superficial i despreocupada. Tota l'espiritualitat ignasiana mou a aquesta mirada contemplativa del món, des de la Contemplació de l'Encarnació dels Exercicis fins a la contemplació dels misteris de la vida de Crist, en els quals no ens quedem en la seva superfície, sinó que aprofundim per trobar-hi la vida de Déu.

El binomi porta a situar les víctimes en el centre de la missió i de l'experiència de fe. Tal vegada aquesta és la conseqüència més determinant. Ja no es pot mirar la realitat ni llegir l'Evangeli sense fer-ho des de les víctimes ni actuar si no és a favor seu. Com afirmaria el pare Kolvenbach en diverses ocasions i de diferents maneres, «cap punt de vista és neutre o prescindeix dels valors. En el nostre cas de jesuïtes, el punt de vista, per preferència i per opció, és el dels pobres».³⁰ El pare Ellacuría anava més lluny, sens dubte: «El lloc teòric adequat per enfocar els grans problemes socials, amb vista a la seva interpretació correcta i la seva solució pràctica, és, en general, el de les majories populars».³¹ Per majories populars entenia les majories pobres desposseïdes per ordenaments socials històrics, al·ludint a un enfocament estructural. Ignacio Ellacuría concedia a les víctimes de les estructures socioeconòmiques injustes la primacia a l'hora d'estudiar la realitat, amb vista

a interpretar i resoldre els problemes socials.

És en la promoció de la justícia a favor de les víctimes on es descobreix l'acció alliberadora de Déu en la història, a favor del seu poble oprimat. És en les lluites de les víctimes i d'aquells que hi treballen a favor on es percep amb més nitidesa la presència activa d'un Déu que guareix i allibera. En elles ressona el Déu de l'Èxode i dels profetes, i el Jesús compassiu de la història.

Així mateix, el binomi impedeix una fe intimista, reduïda a devocions i litúrgies; al contrari, és una llança cap a la comunitat i cap a la humanitat sofrent. Entre les víctimes troba el lloc teològic privilegiat per experimentar la presència i l'activitat de Déu.

Per part seva, la justícia es ressitua en l'horitzó més ampli i evangèlic de la caritat cristiana. Es fa cordial, compassiva, misericordiosa, no freda ni procedimental, com solen ser els processos judicials. Aquesta justícia surt del terreny commutatiu –transaccional, on cadascú rep el que li correspon– per assolir la justícia social. És una justícia que impedeix que la indignació davant del que és injust es converteixi en ira violenta o en ressentiment. No busca la venjança, sinó la construcció d'un nou futur més humà i digne per a tothom, primordialment per a les víctimes. Justícia sense revenja, dirigida a la reconciliació, que avui sabem que inclou veritat i reparació.

Quan el treball per la justícia se submergeix en la fe, descobreix llum enmig dels fracassos. Ofereix llavors una mirada esperançada, perquè sempre apunta una petita llum com a signe de la presència del Regne. Així s'entén

que l'esperança més autèntica sorgeix en la desesperació de les injustícies i dels fracassos. És una esperança contra tota esperança.³²

El treball per la justícia rigorós i seriós, pendent del que succeeix estructuralment en la realitat, es renova en alegria i consolació, celebrant la vida i anunciant constantment l'esperança.

La recepció del Decret quart

La gran majoria dels jesuïtes van rebre el Decret com un signe de l'Esperit que calia incorporar en la vida de la Companyia. Alguns amb gran alegria, perquè sentien que il·luminava la realitat social a què havien estat enviats. Uns altres ho van acceptar amb ingènua benevolència, sense saber inicialment a on els podia conduir.

A les províncies en què el Decret va ser rebut amb entusiasme, van sorgir plans apostòlics i programes després d'haver fet anàlisis rigoroses de la realitat.³³ En moltes províncies es van organitzar trobades i formacions per comprendre, assimilar i extreure conclusions del text. Se centraven particularment en el que constituïa la seva més gran novetat, és a dir, tot el relatiu a la «promoció de la justícia».

També va haver-hi jesuïtes que van expressar el temor que una ambigüïtat del terme justícia conduís a una identificació amb la promoció del socialisme. El marxisme era una ombra que aquells anys s'erigia com a alternativa als excessos d'un capitalisme que s'estenia a escala nacional i internacional. En absència d'alternatives socials proposades per l'Església, el marxisme

s'erigia com la possibilitat de lluitar contra els perjudicis d'un capitalisme depredador, d'aquí que es reconeguess el perill d'identificar promoció de la justícia amb marxisme, quelcom que el pare Arrupe considerava inacceptable.

Però la crítica més freqüent sempre va consistir, encara avui, a dir que el Decret podia desviar l'atenció dels jesuïtes de la «finalitat abans que res espiritual i eclesial»³⁴ de la Companyia. Com diria el cardenal Villot, «cal no oblidar que el paper del sacerdot consisteix a inspirar els laics catòlics, especialment els qui exerceixen un paper important en la promoció de la justícia; però no s'han de confondre les tasques pròpies de cadascun».³⁵ En aquest comentari perviu un esquema: existeix un àmbit espiritual i un altre de secular, i el prevere –i, per tant, la Companyia, que té caràcter presbiteral– s'ha de limitar a conrear l'espiritual, mentre que el secular és propi dels laics. Aquest imaginari dual tan estès ignora la visió integral ignasiana –que, sens dubte, coincideix amb la radicalment cristiana–, segons la qual Déu està present en totes les coses i totes en Ell (Const. 288) i l'amor s'ha de posar més en les obres que en les paraules (EE 230). Ja la *Fórmula* de l'Institut va assenyalar des de la fundació de la Companyia que aquesta tenia tant una missió espiritual a complir com una altra pròpia de les obres de misericòrdia, sense que aquests dos àmbits poguessin ser considerats enfrontats o apartats, sinó que havien de mantenir-se units.

En la recepció del Decret, d'altra banda, no va faltar la temptació de separar els dos elements del binomi, de manera que alguns es dediquessin a treballar pel servei de la fe i uns altres

per la promoció de la justícia. Aquesta concepció del binomi, de manera desmembrada, va donar lloc a rivalitats i desviacions. Alguns es van bolcar a promoure la justícia amb independència de la fe; uns altres es van aferrar a una fe atemporal, que desconeixia la realitat històrica. Aquesta manera distorsionada de comprendre el binomi va generar una tensió particular entre l'apostolat educatiu, tan arrelat i estès en la Companyia, i l'apostolat social, sempre minoritari, i es van originar crítiques mútues que van deixar ferides profundes.

També es van donar resistències deliberades, com explicava el pare Arrupe:

En constatar el ritme, les precaucions i els temors que imperen en alguns llocs de cara a la renovació exigida, així com la falta de disponibilitat, sobretot per part de les institucions, es té la impressió que no hem passat d'un simple intent d'adaptar a les necessitats de la nostra època el que tenim o el que fem.³⁶

Així, es van continuar generant nous centres socials, una demanda que es remuntava al pare Janssens, que en la seva *Carta sobre l'apostolat social* (1949) va demanar que totes les províncies creessin un centre de recerca i d'acció social, una petició que havia

rebut respostes molt desiguals. El Decret va donar una empenta a la creació i l'enfortiment d'aquests centres, que van anar augmentant lentament. Al seu costat, l'anomenat *apostolat social* va viure un fort impuls i renovació.

Es van multiplicar les comunitats d'inserció en barriades pobres, especialment en les grans ciutats del llavors denominat Tercer Món. Allà s'experimentava la proximitat als pobres i s'entenia millor el sentit de l'opció per la justícia del Decret. Com el pare Arrupe dirà a la Congregació de Procuradors (1978), «és perceptible en la Companyia un creixent posicionament a favor dels pobres i oprimits, i no són pocs els que desitgen participar realment de la vida del pobre experimentant en si mateixos quelcom de la injustícia i l'opressió».³⁷

En el Decret s'havia assenyalat que «no treballarem, en efecte, en la promoció de la justícia sense pagar-ne un preu» i ho va encertar plenament. Ja el 1978, en la citada Congregació de Procuradors, el pare Arrupe recordava els noms d'onze jesuïtes que des de la CG32 havien estat violentament assassinats pel seu compromís amb la missió. Aquest nombre ha anat augmentant en les dècades següents, fins a rondar els seixanta en l'actualitat. És legítim preguntar-se si el preu pagat no ha estat excessiu.

Com ja s'ha assenyalat, el Decret quart va revolucionar la vida de moltes províncies. Com deia Miguel Cruzado sobre la seva província del Perú:

Els jesuïtes del Perú diversifiquem les nostres presències i ens acostem a molts més mons populars [...]. Incorporem nous temes a les nostres reflexions de sempre: educadors com sempre, ara també educadors populars; formant líders per al desenvolupament, també per a noves formes de gestió econòmica –cooperatives, comunitats camperoles o petites empreses–. La nostra reflexió teològica va aprofundir en la perspectiva del pobre i va dialogar molt més amb l'antropologia i altres ciències socials. Ens vam comprometre directament amb les organitzacions populars –camperoles, de barri, obres– i les seves lluites per la justícia i la dignitat. Les nostres cases de formació es van inserir en la vida de la gent; les seves experiències i el seus continguts també es van enriquir en la perspecti-

va d'una Companyia més present en la vida de la comunitat i preocupada per la promoció cristiana d'una justícia integral.³⁸

Des d'altres latituds, en aquest cas des de l'Índia, Michael Jeyaraj, antic Provincial de Madurai, afirmava fa uns anys quelcom semblant:

El Decret 4 de la CG 32 va aportar una nova visió del món, nova força espiritual, nova perspectiva missionera i, fet i fet, nova vida a la Companyia de Jesús. Ens va infondre una nova esperança i ens va plantejar nous desafiaments i exigències, empenyent-nos a treballar a favor dels oprimits i marginats i a lluitar pels seus drets. Ens va imprimir una orientació clara i decidida a la contextualització.³⁹

Però el camí no ha estat mai exempt d'obstacles. Els canvis generen tot tipus de resistències, i aquest Decret, donada la seva radicalitat, encara més. Es podria dir que va donar un fort impuls a l'apostolat social, obrint-hi molts camins i justificant la dedicació dels jesuïtes, però, en pretendre transformar des d'aquesta nova perspectiva els apostolats clàssics de la Companyia –fonamentalment l'educatiu i el pastoral–, es van generar conflictes. El Decret ha estat sempre de difícil encaix, tal vegada un signe de la presència, en ell, de l'Esperit. En l'article citat de Michael Jeyaraj, la conflictivitat s'expressava així: van sorgir «tensions i dilemes, divisió i dissensions en i entre els membres de la província. La unió de ments i cors es va fer cada vegada més difícil d'assolir».⁴⁰

Miguel Cruzado, en el seu article, ho concretava amb altres paraules:

També és possible que cometéssim errors. En la passió per la justícia del Regne i la transformació d'estructures potser vam desatendre la compassió pròxima. La inserció en el món dels pobres no va eliminar el risc de paternalismes o d'altres formes aparents de justícia. Hem vist que en la urgència de les lluites quotidianes podem negligir la nostra referència permanent al Senyor. No tot ha estat guany i alegria.⁴¹

I, tanmateix, també va passar quelcom radical, ben anotat per actors com Benjamín González Buelta:

La CG 32 va recollir una inquietud de molts jesuïtes i va formular l'experiència de qui des de finals dels anys seixanta havíem iniciat un èxode físic,

espiritual i psicològic cap al món dels pobres. Per a nosaltres cada pas vers la marginalitat urbana de les grans ciutats llatinoamericanes o els camps abandonats era també una litúrgia vers la trobada de Déu en la realitat. No tan sols ens desplaçàvem cap als carrerons d'una realitat social desconeguda, sinó també cap a l'experiència d'un Déu fascinant i generadora d'una passió absoluta. La nostra manera de sentir i degustar la realitat ens va començar a gestar una síntesi nova en el llenguatge, l'oració, les relacions i totes les dimensions de la nostra persona. La inserció i la inculturació no eren només un esdeveniment extern sinó també una reconfiguració en el centre de la nostra pròpia intimitat.⁴²

La transformació viscuda va ser profundament espiritual.

Les aportacions de la Congregació General 34 (1995)

El context històric de la CG34 era molt diferent del que havia correspost a la CG32. El 1995 ja havia caigut el mur de Berlín i l'URSS s'havia desintegrat. Les guerres en l'antiga Iugoslàvia s'havien estès durant anys i s'havia produït la matança de tutsis per part d'hutus a Ruanda. Havia desaparegut el marxisme com a alternativa, donat el seu fracàs històric, i semblava que només quedaven el capitalisme i la democràcia com a possibilitat per als estats, de manera que es perdien de vista altres opcions. Si la CG32 es va celebrar en plena efervescència social, amb l'esperança encara alta, la CG34 es va desenvolupar en temps de clau-

sura d'alternatives, en el qual s'estenia un neoliberalisme sense res que li impedís actuar. L'aspiració a un món més just claudicava perquè els camins que semblaven viables fins llavors s'havien tancat.

En aquest context tan diferent, amb la CG34 es va renovar l'opció per la fe i la justícia adoptada vint anys enre-re, i es va dur a terme un balanç de la situació. Si el Decret quart era programàtic i comptava amb una disposició profètica, en la CG34 es va adoptar una actitud reflexiva i sapiencial: la de qui, mirant al passat viscut, medita els esdeveniments i els contempla a la llum de Déu. El tercer Decret, *La nostra missió i la justícia*, comença amb aquestes paraules: «En resposta al Concili Vaticà II, la Companyia de Jesús va emprendre un itinerari de fe compromès en la promoció de la justícia com a part integrant de la seva pròpia missió» (d. 3, n. 1). Més endavant, continua afirmant:

Reconeixem que no tot ha anat bé. La promoció de la justícia ha quedat de vegades separada de la seva autèntica font, la fe. Dogmatismes i ideologies ens han portat en algunes ocasions a tractar-nos més com a adversaris que com a companys. Ens ha faltat coratge per convertir-nos, a nosaltres mateixos i les nostres institucions apostòliques, en la mesura plena exigida per la nostra missió de fe que busca la justícia (d. 3, n. 2).

Aquests textos són una bona síntesi del que es va viure en aquells vint anys tan convulsos de la Companyia. En la CG34, clau en l'evolució del Decret quart, es va reflexionar a fons sobre el compromís amb la justícia, i s'hi van

introduir alguns elements valuosos que convé recollir.

En primer lloc, es va reafirmar la inseparabilitat de la fe i la justícia en la missió de la Companyia, assenyalant que aquesta missió no es pot assolir sense dialogar amb les cultures ni amb altres tradicions religioses.⁴³ També es va reconèixer que «la promoció de la justícia sorgeix de la nostra fe i la fa més fonda» (d. 3, n. 3). En segon lloc, va acudir sovint al concepte de *solidaritat*, que, sense prescindir del caràcter obligatori de la justícia, recorda el seu origen en la caritat cristiana. La solidaritat té el rostre de la misericòrdia i la tendresa evangèliques, si bé com a concepte es forja en els moviments d'emancipació del segle XIX, que reclamen drets i no simple caritat. En tercer lloc, la CG34 destaca la preocupació per aprofundir en les motivacions espirituals que originen el compromís per la fe i la justícia. Entre elles va destacar el valor del contacte freqüent i directe amb els pobres, aquests «amics del Senyor, de la fe dels quals sempre podem aprendre»; per això, considera que «certa inserció en el món dels pobres ha de formar part de la vida de tot jesuïta» (d. 3, n. 17). S'indica que aquest contacte amb els pobres i amb els qui treballen a favor d'un món més just és la font principal de sentit i motivació per implicar-se en la promoció de la justícia; d'aquí la importància de l'amistat amb els pobres.

En aquesta Congregació també es va voler especificar algunes dimensions de la justícia, amb la finalitat d'aclarir millor en què consisteix el concepte (d. 3, n. 5-16). La justícia abasta el canvi de les estructures socioeconòmiques i polítiques, el treball

per la pau i la reconciliació per mitjans no violents, l'oposició a tota forma de discriminació per raça, sexe, religió, ètnia o classe social, i també la fam, la pobresa i la desigualtat. A tot això, s'hi afegeix el treball en favor dels drets humans, entre els quals esmenta la importància dels civils i polítics, però també dels econòmics i socials, i igualment els dels drets dels pobles. És a dir, es refereix a les tres generacions de drets humans. Indica que els jesuïtes hem d'obstinar-nos a construir un ordre mundial basat en la solidaritat, perquè tots «puguin ocupar el lloc al qual tenen dret en el banquet del Regne» (d. 3, n. 7). També inclou el respecte de la vida humana des del seu començament fins a la seva fi natural, enmig d'una cultura de mort. Així mateix, incorpora la defensa del medi ambient com un dels components propis de la promoció de la justícia, un element que en les pròximes dècades va agafant molta més rellevància.

De fet, durant la CG34 es va elaborar un decret sobre «la Companyia i la situació de la dona a l'Església i en la societat», que s'ha d'entendre com a resposta a la preocupació per la situació injusta en què viu la dona, donada la seva subordinació en instàncies eclesials i socials. La Companyia volia adquirir una responsabilitat en aquest àmbit.

Finalment, s'introdueix un concepte nou poc desenvolupat posteriorment, però que conceptualment té rellevància. Es tracta de les *comunitats de solidaritat* (d. 3, n. 10). No són definides per la Congregació, que sí que n'assenyala bé el propòsit. La Congregació parteix de la constatació que el canvi de les estructures econòmiques

i polítiques és molt difícil, perquè és el que els jesuïtes han experimentat en les dècades prèvies. Aquestes estructures es recolzen sobre el substrat cultural dels pobles. Si aquest no es transforma, tampoc canvien les estructures, d'aquí la necessitat de contribuir a un canvi cultural. La Congregació creu que això es pot aconseguir per mitjà de comunitats humanes que ja visquin valors nous en el seu interior, els propis de la solidaritat, és a dir, de la justícia, la compassió i la tendresa. Comunitats de solidaritat poden ser les pròpies comunitats de jesuïtes, sí, però, millor encara, les institucions apostòliques o altres comunitats humanes que es puguin generar en la trobada amb éssers humans diversos. Grups que viuen la solidaritat dins seu i que la promouen en l'exterior, tocant així la medul·la cultural de les societats i transformant-les lentament.

Les Congregacions 35 (2008) i 36 (2016)

En les dues últimes Congregacions Generals s'ha confirmat novament la missió per la fe i la justícia, i s'hi han afegit altres aportacions. La CG35 explicitava que «el servei de la fe i la promoció de la justícia, indissolublement units, continuen estant en el cor de la nostra missió. Aquesta opció va canviar el rostre de la Companyia. La fem nostra una vegada més i recordem amb gratitud els nostres màrtirs i els pobres que ens han nodrit evangèlicament en la nostra pròpia identitat de seguidors de Jesús» (d. 2, n. 15). Podem endevinar, darrere d'aquesta repetició de la vigència de la missió per la fe i la jus-

tícia, els dubtes i les resistències que es continuen vivint. Tot i això, els pares congregats estaven convençuts de la importància històrica i present de l'opció fe-justícia.

Al seu torn, les dues congregacions van afegir una nova formulació de la missió com a reconciliació amb Déu, amb els altres i amb la creació. Podríem veure en la reconciliació amb Déu el servei de la fe, i en la reconciliació amb els altres i amb la creació, la promoció de la justícia.

La introducció del concepte de *reconciliació* és nova, encara que ja apareixia en la CG32, però no hi rebia desenvolupament. La reconciliació busca harmonia, diàleg i restauració de les relacions trencades. Si el concepte de justícia al·ludeix immediatament a un context conflictiu de víctimes i victimaris, la reconciliació ens situa a tots «en el mateix bàndol», perquè tots perdem amb els conflictes i estem convidats a participar en la seva resolució. La reconciliació no estigmatitza necessàriament els victimaris, tal vegada ni tan sols els assenyala, sinó que ens fa comprometre en la tasca de restaurar una harmonia desbaratada.

Podem preguntar-nos si el concepte de reconciliació preserva la inquietud que genera la vivència de les injustícies, és a dir, si manté l'oïda atenta al clam del pobre i de la natura amenaçada. Encara hem de veure si la reconciliació resulta tan dinamitzadora i mobilitzadora com ha estat la justícia. Més aviat sembla una altra manera de parlar de la justícia, però que sembla menys amenaçadora.

En resum: en aquest temps, la Companyia ha treballat amb tres conceptes intentant expressar part de la

missió secular: justícia, solidaritat i reconciliació.

Cap a una justícia socioambiental

En les Congregacions 35 i 36 es va atorgar una rellevància fins aleshores desconeguda a la defensa de la natura, a la qual s'han referit com a «reconciliació amb la creació», al·ludint a la necessitat de restaurar les relacions trencades amb l'àmbit natural. En la Companyia, la preocupació per l'ecologia procedeix de l'acompanyament a comunitats vulnerables que han experimentat com el deteriorament creixent del medi ambient feia cada dia més difícil la seva supervivència. Entre elles destaquen les comunitats indígenes amenaçades vitalment als seus països pels grans projectes de desenvolupament i per la mineria. La Companyia acompanya aquestes comunitats en les seves lluites en moltes nacions, des dels Estats Units, el Canadà o Austràlia fins a l'Índia, les Filipines, Colòmbia, el Perú, Xile, el Brasil... o tants altres països. És a dir, en la Companyia, la preocupació ecològica procedeix principalment del compromís amb els pobres. Només després, amb l'extensió de la consciència social sobre l'escalfament climàtic, s'han anat incorporant altres preocupacions de caràcter més exclusivament ecològic.

Aquest compromís per l'ecologia ha anat calant cada vegada més, amb diferències entre països. Tanmateix, es pot afirmar que avui constitueix una dimensió rellevant de la missió en favor de la justícia. L'Encíclica *Laudato Si'* del papa Francesc l'any 2015, amb el seu concepte central d'ecologia integral, ha ajudat a comprendre que no

es pot treballar per la defensa del medi ambient si al mateix temps no protegim la vida humana en totes les seves manifestacions. «L'ambient humà i l'ambient natural es degraden junts, i no podrem afrontar adequadament la degradació ambiental si no parem esment a causes que tenen a veure amb la degradació humana i social».⁴⁴ De la mateixa manera, com s'ha assenyalat, segons la concepció que la Companyia té de l'ecologia, la reconciliació de la creació està inseparablement unida a la promoció de la justícia.

Un apostolat social en declivi?

Convé també al·ludir a la carta sobre l'apostolat social del pare Kolvenbach, l'any 2000. Hi afirmava que la dimensió social s'ha consolidat i cada vegada es troba més enfortida. Col·legis i universitats han anat incorporant aquesta preocupació en la seva activitat, amb pràctiques solidàries transformadores. També s'han multiplicat les experiències de contacte amb comunitats pobres, els estudis, els posicionaments públics i la sensibilització sobre les qüestions de justícia. Però cridava

l'atenció sobre l'afebliment de l'apostolat social. En un paràgraf molt citat afirmava que:

Al mateix temps i paradoxalment, aquesta consciència de la dimensió social de la nostra missió no sempre troba expressió concreta en un apostolat social puixant. Al contrari, manifesta unes febleses preocupants [...]. L'apostolat social corre així el perill de perdre vigor i impuls, orientació i impacte. Si això passés en una determinada Província o Assistència per falta d'un apostolat social vigorós i ben organitzat, la dimensió social essencial s'esvairia també a poc a poc.⁴⁵

Potser aquesta cita resumeix bé el que ha succeït en nombroses províncies de la Companyia, on l'apostolat (o sector) social s'ha anat afeblint, s'ha anat aprimant la sensibilitat social i ha fet que la preocupació per la justícia i pels pobres romanguí en els discursos, però estigui cada vegada més absent en les pràctiques. Això és així perquè senzillament ens trobem molt lluny de les realitats de frontera on està en joc la vida dels últims.

Després d'aquest recorregut detallat per la història del Decret quart i pels rumbos que van prendre les seves evolucions posteriors, es poden recollir algunes conclusions a manera de tesi que sintetitzen el que s'ha viscut en aquests últims cinquanta anys:

1. L'opció per la justícia que brolla de la fe, que va néixer amb la CG32, va tenir una gran capacitat de mobilització de la Companyia: d'una banda, impulsant l'apostolat social i, de l'altra, oferint una orientació nova als ministeris clàssics de la Companyia, com l'educatiu i el pastoral, que van quedar afectats de maneres diferents. El Decret quart demanava una adaptació de totes les obres i tots els ministeris a aquesta missió, quelcom que s'ha anat aconseguint al llarg de les dècades. Avui dia, tots els sectors apostòlics de la Companyia reconeixen el valor d'orientar-se per la crida a promoure la justícia, de tal manera que la majoria d'obres de la Companyia es reconeixen en aquesta missió.
2. La justícia per la qual la Companyia treballa no és freda ni procedimental, sinó que només es comprèn des de la seva inserció en la caritat cristiana que, sense llevar-li el caràcter obligatori, l'amara de la misericòrdia i la tendresa de Déu. La justícia de la Companyia només s'entén des de la radicalitat de la caritat cristiana.
3. L'opció fe-justícia va suscitar resistències notables que van portar a conflictes a l'interior de la Companyia. Alguns jesuïtes van creure que aquesta opció traïa l'essència de la Companyia pel fet que la distreïen de la seva finalitat, que consideraven que era primordialment espiritual. En particular, els conflictes entre l'apostolat social i l'educatiu van ser freqüents en di-

verses províncies i van donar lloc a ressentiments i sospites de llarg recorregut. Dècades després, avui es viuen amb una gran serenitat i amb valoració i reconeixement mutus.

4. L'opció per la justícia, que molts jesuïtes van adoptar amb determinació, ha comportat el sofriment de bastants i el martiri d'alguns. La capacitat de cometre injustícies es troba en mans dels qui posseeixen el poder, i moltes vegades no permeten ser criticats o, senzillament, posats en evidència en la seva actuació sense emprendre algun tipus de represàlies. El dolor acumulat és enorme, però es pot afirmar que encara avui «la sang dels màrtirs és llavor de cristians» i els màrtirs d'avui continuen atraient amb l'exemple de les seves vides.
5. Per aquest motiu, promoure la justícia produeix temor i resistència en bastants llocs. D'una banda, obliga, perquè les conculcacions dels drets humans poden ser flagrants i no es pot callar en aquest cas; però, d'una altra, l'exercici de la crítica pot conduir a la persecució d'institucions de la Companyia, dels jesuïtes o dels seus col·laboradors laics. Quan l'odi impune es desferma contra les persones que defensen els últims, fàcilment es desperta en nosaltres un temor que ens fa preguntar: i tot això val la pena? Fins a quin punt convé pagar un preu tan alt? A què ve tanta valentia si serà castigada? Aquesta inquietud ha convertit la lluita per la justícia en quelcom inquietant i exigent.
6. El risc de separar el servei de la fe de la promoció de la justícia ha

existit des de l'inici. Tot i això, la fecunditat del binomi fe-justícia procedeix de radicalitzar cadascun dels pols de la tensió fins a descobrir que hi ha un tipus de treball per la justícia que brolla i augmenta la fe, i una manera de creure que enforteix la promoció de la justícia i que hi proporciona un nou sentit.

7. La missió en favor de la justícia requereix discerniment, i ho fa d'una manera imperiosa. Les opcions que es poden prendre, mai clares i molt delicades, reclamen fins als últims ressorts de l'espiritualitat ignasiana, amb la finalitat d'identificar les decisions més alineades amb l'Evangelí i tenir el valor de portar-les endavant. La cerca de la justícia espren l'espiritualitat ignasiana i la condueix a les seves màximes expressions. La CG34, amb la seva orientació sapiencial que parteix de l'experiència, va ajudar a manifestar la importància de l'espiritualitat ignasiana en la promoció de la justícia.
8. Els conceptes de solidaritat (CG34) i reconciliació (CG35 i 36), que han intentat complementar els significats de la promoció de la justícia, no han aconseguit dinamitzar la Companyia com en canvi ho va fer l'opció fe-justícia. Van intentar endolcir la duresa del concepte de *justícia*, de fer-lo més suau, però continua quedant alguna cosa en la justícia que la fa irreductible i absolutament insubstituïble en la missió actual de la Companyia. És el concepte més mobilitzador; la solidaritat i la reconciliació no han aconseguit desbancar-lo. Perdre'l o deixatar-lo conduiria a una pèr-

dua de mordent en la missió de la Companyia.

9. Hem comprès que la dimensió ecològica constitueix el context en el qual es desenvolupen les condicions socials dels més pobres. Ara ja la justícia serà sempre socio-ambiental. El papa Francesc ens va ajudar encunyant el terme *ecologia integral*, en el qual l'àmbit social i l'ambiental queden units inseparablement. Al mateix temps, el nostre centre estarà sempre en les persones, l'obra de Déu, de tal manera que l'esforç que dediquem al camp ecològic ha d'estar vinculat al bé dels éssers humans, creats a imatge i semblança de Déu.
10. En el servei als pobres i en la promoció de la justícia, la nostra fe ha quedat profundament enriquida, tal com es deia en la CG34, en textos que ja han estat esmentats: «El nostre servei, especialment el dels

pobres, ha fet més profunda la nostra vida de fe, tant individualment com corporativa: la nostra fe s'ha fet més pasqual, més compassiva, més tendra, més evangèlica en la seva senzillesa» (d. 2, n. 1). I també, «[en peregrinar amb els pobres] ens hem sentit impactats per la seva fe, renovats per la seva esperança, transformats pel seu amor» (d. 3, n. 1).

Definitivament, hi ha molta vida darrere d'aquests cinquanta anys des de la promulgació del Decret quart. L'Esperit ha impulsat i guiat la Companyia a través de molts dolors i conflictes en un camí que, com tots els del Regne, és ple de llums, però mai exempt de dificultats. Queda continuar fent història, aprofundint la fe, radicalitzant la justícia, acompanyant i servint les víctimes d'aquest món.

- 1 Va rebre 187 vots a favor i 11 en contra. *Acta*, Actio 76, 559, citat per Alfonso ÁLVAREZ BOLADO, «La Congregación General 32», a Gianni LA BELLA (ed.), *Pedro Arrupe, General de la Compañía de Jesús. Nuevas aportaciones a su biografía*, Mensajero-Sal Terrae, 2007, pàg. 333.
- 2 *Ibid.*, pàg. 333.
- 3 Bill Ryan va ser un dels congregats en la CG32. Era el delegat anglès procedent de la Província del Canadà. Molts anys després, el 16 de febrer de 2012, va parlar als seus germans jesuïtes i col·laboradors laics sobre «Jesuïtes y la justicia en la CG32». Elaborà un text escrit, no editat, del qual s'ha agafat i traduït aquesta afirmació.
- 4 Durant anys, aquest ha estat el lema de la xarxa de Fe y Alegría: oferir «educació allà on l'asfalt acaba», una manera d'assenyalar que la seva missió s'adreça als infants marginats que viuen en les perifèries.
- 5 Urbano VALERO, «Al frente de la Compañía: la Congregación 31», a Gianni La Bella (ed.), *op. cit.*, pàg. 151.
- 6 Document conclusiu de l'Assemblea del CELAM (Medellín, 1968).
- 7 La cursiva és de l'autor.
- 8 Cf. Jon SOBRINO, «Centralidad del reino de Dios en la teología de la liberación», a *Mysterium Liberationis: conceptos fundamentales de la teología de la liberación*. Coordinat per Ignacio ELLACURÍA, Jon SOBRINO, vol. 1, tom 1, Trotta, 1994 (2a ed.), pàg. 468.
- 9 Jean-Yves CALVEZ, *Fe y justicia. La dimensión social de la evangelización*, Sal Terrae, 1985, pàg. 33.
- 10 «De apostolatu sociale in America Latina», a *Acta Romana* vol. XIV (1961-1966), fascicle VI, pàg. 791.
- 11 «Carta de los provinciales de América Latina a los jesuitas del continente», a *Jesuïtas. Anuario de la Compañía de Jesús*, 1968-1969, pàg. 74.
- 12 Pedro ARRUPÉ, *La Iglesia de hoy y del futuro*, Mensajero-Sal Terrae, Bilbao-Santander, 1982, pàg. 312.
- 13 *Ibid.*, pàg. 332.
- 14 Pedro ARRUPÉ, «La promoción de la justicia y la formación de las Asociaciones de AA. AA. de los jesuitas», a *Hombres para los demás, Asociación de Antiguos Alumnos de Caspe y Sarrià*, Barcelona, 1983, pàg. 161.
- 15 P. ARRUPÉ, «Carta de convocatoria de la Congregación General 32», *Acta Romana* XVI, 1973, pàg. 126.
- 16 *Ibid.*, 126.
- 17 P. ARRUPÉ, «Salutatio inauguralis patris Generalis», en *Acta Congregationis* 32, Actio 1, 5.
- 18 Es van rebre exactament 1.020 postulats; en la CG31 n'havien arribat 2.021. En canvi, en les dues últimes congregacions (CG35 l'any 2008 i CG36 en 2016) es van rebre poc més de 300 postulats en cadascuna. La gran quantitat de postulats en les congregacions 31 i 32 parla del dinamisme de la Companyia en aquells anys i de la necessitat de canvis que els jesuïtes perceben.
- 19 Jean-Yves CALVEZ, *op. cit.*, pàg. 46.
- 20 *Acta Congregationis* 32, Actio 14, pàg. 65-66.
- 21 Cf. Peter-Hans KOLVENBACH, *Servicio de la fe y promoción de la justicia*, al·locució a la Universitat de Santa Clara, 2000, §12.
- 22 Són textos en què la naixent Companyia expressa la seva forma de vida religiosa, aprovats i confirmats pels papes Pau III (1540) i Juli III (1550). Es farà referència a la segona versió de 1550, que completa la prèvia de 1540.
- 23 Cf. Jean-Yves CALVEZ, *op. cit.*, pàg. 51.
- 24 Cf. Jean-Yves CALVEZ, *op. cit.*, pàg. 99.
- 25 Peter-Hans KOLVENBACH, *op. cit.*, §19.
- 26 Pedro ARRUPÉ, *Arraigados y cimentados en la caridad*, 1981, n. 57.
- 27 *Ibid.*
- 28 Citat per Álvarez BOLADO, *op. cit.*, pàg. 275.
- 29 Johann Baptist METZ és el teòleg que més ha desenvolupat aquesta idea a *Por una mística de ojos abiertos: cuando irrumpe la espiritualidad*, Herder, 2013.
- 30 Peter-Hans KOLVENBACH, *op. cit.*, §49.
- 31 Ignacio ELLACURÍA, «Universidad, derechos humanos y mayorías populares», a *Revista ECA* 406, 1982, pàg. 791.
- 32 Cf. Sant Pau a Rom 4,18.
- 33 Cf. Jean-Yves CALVEZ, *op. cit.*, pàg. 64-65.
- 34 Carta del cardenal Villot en nom del Papa, del 2 de maig de 1975, al pare Arrupe, en què fa retorn dels documents de la CG32 amb un seguit d'observacions. Citada per Jean-Yves Calvez, *op. cit.*, pàg. 60.

- 35 Ibid., pàg. 61.
- 36 Pedro ARRUPE, «Informe del Padre General sobre el estado de la Compañía», a *Acta Romana XVII* (1977-79), fascicle II, pàg. 422-450.
- 37 Pedro ARRUPE, *op. cit.*
- 38 Miguel CRUZADO, «Una opción a llevar en el corazón», en *Promotio Iustitiae* 115, 2014, pàg. 21.
- 39 Michael JEYARAJ, «Recepción e implementación del Decreto 4 por la provincia de Madurai», en *Promotio Iustitiae* 115, 2014, pàg. 57.
- 40 Ibid.
- 41 Miguel CRUZADO, *op. cit.*, pàg. 21.
- 42 Benjamín González BUELTA, «El proceso de nuestra misión: diálogo entre lo “in” a lo “inter”», a *Promotio Iustitiae* 115, 2014, pàg. 18.
- 43 El text més eloqüent és CG34, d. 2, n. 19.
- 44 PAPA FRANCESC, Carta Encíclica *Laudato Si'*, 2015, n. 48.
- 45 Peter-Hans KOLVENBACH, *Carta sobre el Apostolado Social*, 2000, n. 5.

GLOSSARI

Congregació General i Congregació de Procuradors

La Congregació General és l'òrgan suprem de govern de la Companyia de Jesús i té poder legislatiu. Es reuneix per escollir un nou Superior General, quan l'anterior ha mort o se l'ha declarat incapacitat. També pot reunir-se si el Superior General la convoca per tractar assumptes importants. Al llarg de la història, només hi ha hagut 36 Congregacions. La més recent, la Congregació General 36, es va dur a terme el 2016. Existeixen, també, les anomenades Congregacions de Procuradors, que se celebren cada vuit anys i sondegen l'estat de la Companyia universal i la necessitat de convocar o no una Congregació General. Aquestes darreres no tenen poder legislatiu.

Decret

Un «decret» es un document legislatiu que ha estat debatut i elaborat durant una Congregació General. A partir dels decrets s'actualitza la missió de la Companyia i se'n desplega el govern a través de prioritats, nous òrgans de govern o altres instàncies.

Pare General (també Superior General o Prepòsit General)

El Superior General és la persona que rep l'encàrrec, per part de la Congregació General, de governar des de Roma el dia a dia de la Companyia, juntament amb els seus consellers i la resta d'estructures de govern. És un càrrec vitalici, tot i que és possible la renúncia per edat avançada o per limitació de capacitats.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

1. Al quadern es descriu el context eclesial, social i polític del Decret quart. Quins «signes dels temps» són vigents i quins s'haurien de tenir en compte per la seva novetat?
2. A la pàg. 14 es descriu la justícia de la qual parla el Decret. Et sents identificat o identificada amb aquesta descripció? Creus que és un concepte de justícia que respon a la realitat actual?
3. Quan l'autor fa referència al perill de dissolució de la justícia evangèlica en la caritat cristiana (pàg. 15), hi estàs d'acord? Creus que hi ha un perill real?
4. A les pàg. 17-18 l'autor parla del binomi fe i justícia. Què destacaries d'aquestes pàgines i quins aprenentatges hi trobes per a la vida de la fe i la pastoral?
5. A la pàg. 25, l'autor parla de tres conceptes (justícia, solidaritat i reconciliació) mitjançant els quals s'ha intentat expressar l'opció promoguda pel Decret quart. Quina matisos i quins riscos aporta cada concepte a l'hora de desplegar la missió descrita en el Decret quart?
6. Després de llegir les reflexions finals que l'autor suggereix, completa-les amb la teva reflexió personal.

*Si ho desitges, pots enviar-nos les teves respostes, reflexions i opinions al correu quaderns@fespinal.com. Per a nosaltres, conèixer-les és molt important.

Cristianisme i Justícia (Fundació Lluís Espinal) és un centre d'estudis creat a Barcelona l'any 1981. Agrupa un equip de voluntariat intel·lectual que té per objectiu promoure la reflexió social i teològica per contribuir a la transformació de les estructures socials i eclesials. Forma part de la xarxa de centres Fe-Cultura-Justícia d'Espanya i dels Centres Socials Europeus de la Companyia de Jesús.

Quaderns CJ

Darrers títols

- 236. *Crist i les cultures*. C. Maza
- 237. *Contra la necronomia*. I. Zubero
- 238. *Del Sínode al jubileu: construint comunitat en diàleg*. C. Inogés
- 239. *Donar raó de l'esperança en temps d'incertesa*. F. J. Vitoria
- 240. *Cap al postcapitalisme*. R. Díaz-Salazar
- 241. *Testimonis d'un Déu que no estranya*. Cristianisme i Justícia
- 242. *El malestar bo*. R. Zafrá
- 243. *Fe i justícia. Celebrant les nostres arrels*. P. Álvarez de los Mozos

La Fundació Lluís Espinal envia gratuïtament els quaderns CJ. Si desitgeu rebre'ls, demaneu-los a:

Cristianisme i Justícia

Roger de Llúria, 13, 08010 Barcelona

93 317 23 38 • info@fespinal.com

www.cristianismeijusticia.net

També podeu descarregar-los a:

www.cristianismeijusticia.net/quaderns

Collabora amb nosaltres:

www.cristianismeijusticia.net/donatius

Novembre del 2025 • Tiratge: 35.000 exemplars

